नं० ६५६-घ

छन्नरत्नावली (संपूर्णम्)

नं० १५५-घ

पत्राणि ११

(छन्दशास्त्रम्)

पत्राणि ११

नं० ६५-६-घ
वृत्तरत्नावली (छन्दशास्त्रम)
पत्राणि ११ (सम्पूर्णम)

॥ ंगमानतोयं कनकं न यातु पश्यतो न गावो विन्न दर्भे ॥ प्रजापतिकाय समुद्भवा
संज्ञा श्चकाय ... न भवति मुद्रा ॥२॥ वाक्यपद्यप्रशसो ॥ ये,ते सत्पुरु
षाः परार्थघटकाः स्वार्थान्परित्यज्य ये ॥ सामान्यस्तु परार्थमुद्यम
भृत् स्वार्थाविरोधेन ये ॥ ते मिमानुषराक्षसाः परहितं स्वा
र्थाय निघ्नंति ये ॥ ये तु घ्नंति निरर्थकं परहितं ते के न जानिम
हे ॥३॥

५०९०

॥ ॐ श्रीगणेशाय नमः ॥ तमोगुणविनाशिनी सकलकालमुद्योतिनी धरातलविहारिणी जडसमाज
विद्वेषिणी कलानिधिसहायिनी लसत्सुलोलसौदामिनी मदंतरविलंबिनी भवतु कापि कादम्-
बिनी १ श्रीगोवर्द्धनभूपनंदन नवप्रोद्दामवीरस्फुरत्संग्राममयशावंतसिंह महिमा रंभाति
संभावना सद्यश्छिन्नकबंधकन्धरगलद्धाराभिरामोदिना मांचंडी सहयोगिनीभिरमितः संव-
र्द्धयंत्याशिखां २ विद्वद्भिः परिवारभारकलनप्रोद्भूतचिंतालसैर्भूपालैः कमलाविलास-
रसिकैः संत्यज्यमानादरा गौडश्रीयशावंतसिंहनृपते त्वां वृद्धयुद्धार्दकाले स्मिन्नधिदेवतां
खलु गिरां संभावयंत्याशिखां ३ वैरीव्रातविसर्हिनिः स्वरूपरूपा रसिके वशाक्षेत्र शास्त्र

हे गौड हे श्रीयशावंतसिंह हे नृपते अस्मिन्काले अस्मिन्समये खलु निश्चयेन गिरां अधिदेवतां वृद्धयुद्धनिर्मलप्रासादं त्वां आशिखं संभावयति द्वत्वं ति गिरां वाणी शारदा सरस्वती इत्यमरः कथंभूतां अधिदेवता परिवारभारकलनप्रोद्भूतचिंतालसैः विद्वद्भिः संत्यज्यमानादरा परिवाराः ... परिवारभारकलनप्रोद्भूत उत्पन्ना चिंता ... संत्यज्यमानादरा ... पुनः कथंभूता अधिदेवता कमलाविलासरसिकैर्भूपालैः संत्यज्यमानादराः २

कादम्बिनी मेघमाला इत्यमरः कादम्बिनी तेन काल्लिका ... कादम्बिनी तत्र ... सरस्वती ... यथा कादम्बिनी मेघमाला

वैरीव्रातसंहरति ...

ह्रस्वानुस्वार विसर्गानुस्वारसंयोगपरो ह्रस्वो वर्णो गुरुरुच्यते दीर्घश्च दीर्घवर्णोपि गुरुर्भ
वति आदिसंयोगानुस्वारविसर्गः परस्मात् न संतियस्य ह्रस्ववर्ण
स्य स लघुरुच्यते ह्रस्वः ८
जगतीतिसंरुकरूपः

छंदःशास्त्रविचारपारगामी १
सद्वृत्तरत्नावली विष्णालिराः वलीपंक्तिः समूहः २
सद्वृत्तपाणिसद्वृत्तरचनतेयांग्रवलि
अनेकार्थे २
आकरोतीतस्वरात २

विचारणारंगयशः कर्पूरपूरोज्ज्वलगौडश्रीयशवंतसिंहनृपतेसद्वृत्तरत्नावलीरत्नाकरेणनतः स्वक
रोपिपूर्वोमाधरेमाधारये ४ अथाष्टगणानाह मयरसतजभन वसुमितजयगणाः ५ अथ
गणस्वरूपमाह त्रिगोमकारोयगणश्चलादिमध्येलघूरांतगुरुः सकारः अंतेलघुस्तोजगणो
गमध्योगादिर्भकारस्त्रिलघुर्नकारः ६ म ऽऽऽ य ।ऽऽ र ऽ।ऽ स ।।ऽ त ऽऽ। ज ।ऽ। भ ऽ।। न ।।। ९
तेषांफलमाह मोभूःश्रियंयोवुदतातिवह्निरोग्निर्मृतिंसः पवनोविदेशं तोव्योमशून्यंतप
नोरुजंजोयशोभंदुसुखंगणाः स्वखनः ७ अथगुर्वक्षरस्वरूपमाह दीर्घस्वरोविंदुयुतोविसर्गसं
युक्तवर्णाश्चगुरुर्द्विमात्रः पादांतगामीतुगुरुर्लघुर्वावर्णोविकल्पेनगुरुर्निरुक्तः ८ अथलघु
ह्रस्वलघुसंयोगेगुरुः

त्रिगुरुयुक्तो मकारो यस्मिन्
स मगणः पुनः लघुः आदौ
यस्मिन् स यगणः मध्ये ल
घुर्यस्मिन् स रगणः अंते
गुरुर्यस्मिन् स सगणः अं
ते लघुर्यस्मिन् स तगणः
मध्ये लघुर्यस्मिन् स जगण
आदिर्गुरुर्यस्मिन् स भ
गणः त्रिलघुर्यस्मिन्
स नगणः इति गणस्वरूपः

मगणदेवता पृथ्वी श्रीयं लक्ष्मीं
ददाति यगणदेवता वरुणः
वृद्धिं ददाति रगणदेवता
अग्निः मृत्युफलं ददाति सगण
देवता वायुः विदेशफलं प
वासं ददाति तगणदेव
ता आकाशः शून्यं फ
लं ददाति जगणदेवता र
विः रुजं रोगं ददाति भग
णदेवता चंद्रमा यश
कीर्तिं ददाति नगणदेव
ता स्वर्गः सुखं ददाति एते
षां अष्टगणानां फलदेव
ता माहकथ्यतेइति ८

दीर्घस्वराः आ ई ऊ इत्यादि विंदुयुतो कंधरादि विसर्गसंयुक्तः दुःखादि
वर्णद्विमात्रगुरुः पादांतगामीतु गुरुर्लघुर्वावर्णोविकल्पेनगुरुर्निरुक्तः
रुकथितः

गुरुर्वर्णात् विशेषेण भिन्नः पृथक् एकमात्रो भवेत् लघुर्ज्ञेयः ह्रस्वआदिर्येषां ते ह्रस्वादयः ह्रस्वोऽक्षरः तेपि क्वचित्स्थाने लघुः स्यात् लघुसंज्ञातः क्वचित् विंदुसंयुक्ते
अक्षरे क्वचित् अर्धविंदुयुक्ते अक्षरे क्वचित् ओकारयुक्तोऽपी अक्षरः लघुः स्यात् लघुसंज्ञातः एतादृशभेदेन लघुं तदाह ९ क्वचित्कार्यार्थे
गुरुत्वमुच्चारणार्थः कस्मैचित् कार्याय उच्चारणे मात्रा वर्णे इत्युक्तः तः एकमात्रो भवेत् ह्रस्वो द्विमात्रो दीर्घ उच्यते त्रिमात्रस्तु प्लुतो

2

१० रथोद्धता वृत्तं

२

दस्वरूपमाह गुरोर्विभिन्नो लघुरेकमात्रो ह्रस्वादिदीर्घोपि क्वचिल्लघुः स्यात् क्वचित्सविंदुः
क्वचिदर्धविंदुरोकारयुक्तोपि क्वचिल्लघुः स्यात् ९ अथ गुरुलघ्वोः संज्ञांतरमाह गोगुरुः लोल
घुर्वोधयेन्नृपते १० इह गुरुलघुवर्णन्यासनैयत्यहेतो नहि गणगुणदोषो वर्णवृत्ते विचार्यौ
अनियतलघुवर्णन्यासतः श्लोकसंज्ञे भवति खलु मात्रावृत्त से तद्विचारः अथ गणानां शुभार
शुभविचारः सुरसुभवाद्येन हि न गणदोषं जगुरिति केचिन्नहि पुनरन्ये शुभमशुभं च फलं
मिदमुक्तं न पवेरयुक्तो प्रथमगणे तु ११ अथ वर्णप्रस्तारमाह प्रस्तारे तु लघुर्देयः प्रथमस्योगु
रोरधः यथोपरि तथाधस्तादूर्द्ध्वं शेषं यथागुरुः १२ द्विगुणान्द्विगुणानेकान्वर्णानामुपरिन्यसेत् ... सम्मः

सुरसुभवादौ पर्येते

ह्रस्वः अनियमेन यथापि गुरुल
घु अक्षरन्यासप्रमाण
हेतोः कारणात्न्यासना
पि तः हि निश्चयेन व
र्णवृत्ते इति विचा
र्यौ गणगुणदोषो
भवति अनिय
अप्रमाणतः लघुवर्ण
लघुअक्षरः श्लोकसंज्ञे
श्लोकनाम्नो न्यासतः स्थापितः खलु निश्चयेन गणानां विचारो ... तं मध्यापदं भवति उत्पन्नयतीति पद्य

संयोगव्यंजनं पार्श्वमात्रके
ह्रस्वादिज्ञात ९

अथ गुरुलघ्वोः
संज्ञांतरं कथयति हे
नृपते गो गुरु गका
कारः गुरुं बोधयः
यत्र ल कारः स लघु
बोधये इति २
१११

चेद्यदि शुभं च पुनः अशुभं फलं तत्तस्मात् प्रथमगणे हे नृपवर मद्युक्तं
फलं ज्ञेयं १२

हे नृपवरः हे राजश्रेष्ठः सुरसुभवाद्ये सुरवादिगणशुभवादिगणादि ... गणदोषं नः कोपि कविनार इति जगुरिति कथितः हि निश्चयेन अन्ये कविना पुनः पश्चात् न कथितः

वर्णप्रस्तारसंख्यास्यात् अंकोपंक द्विगुणोन्मिता । प्रस्तारकथितसंप्रतिछं तत्र ग्रंथे आदौ श्री छंदः श्चेत् यदि चतुरक्षरं यद्भवति सा श्री छंदसि श्रुतकाथिता छंदः १

यस्या अष्टौ वर्णा दीर्घा भवेत् तस्या तत्वे वेदैः सा विश्रामः हे गौड क्षत्र क्षोणीनाथः सा विद्युन्माला इति छंदः कथीता ८

वर्णप्रस्तारसंख्यास्यादङ्कोकद्विगुणोन्मिता १४ प्रस्तारमुक्तासंप्रतिछंदांस्याह तत्रादौ श्री छंदः श्रीः
स्याद्गुरुश्चेत् १ अथ मधु द्वयमपि लघु मधु २ अथ तीर्णा चत्वारश्चेद्दीर्घवर्णाः तीर्णानाम्नी वृत्तिः
प्रोक्ता ३ रं विधाय लं विधाय वारिनामछन्दमेहि ५ नगणगौ विनिहितौ यदि सती निगदि
ता ६ चेद्नगणान्तेगद्वययोगः वृत्तिरिहोक्ता सादारुपंक्तिः ७ गुणगणविनिकुरु निजचित्ते
नगणयोगात् शशिवदना स्यात् ८ यकारद्वयेनेप्रवृत्ता हि वृत्तिः भवेत्सोमराजी तथा शंखना
री ९ दीर्घं चेत्त्रयमादौ तत्पश्चाल्लघुयुग्मं अन्ते स्याद्गुरुयुग्मं यासा तन्मामदलेखा १० सकलवसुम
तीविदितेऽहन्मते नगणनगणागेवयवैर्मधुमती ११ दीर्घा यस्यामष्टौ वर्णा विश्रामः स्याद्वेदैः व
रैः गौडक्षात्रक्षोणीनाथप्रोक्तावृत्तिर्विद्युन्माला १२ लगास्थितिर्निरन्तरा प्रमाणिकाष्टकाक्षरा १३

अथ मधु छंदः यत्र द्वयं अपि लघु अक्षरं भवेत् स मधु छंदः २
रं रगणं विधाय लं लघुअक्षरं विधाय यत्र विधीयते स एहि अस्मिन् ग्रंथे वारिनामछंदः ५
यत्र यदि नगणस्य अन्ते द्वयगयोगे भवति सा दारुपंक्ति नाम्ने इति छंदः इह अस्मिन् ग्रंथे उक्ता ७
यकारद्वयेन इति निश्चयेन प्रवृत्ता वृत्तिः सोमराजी छंदः भवेत् तथा तेन प्रकारेण शंखनारी इति छंदः भवेत ९

अथ तीर्णानाम्नी छंदः श्चेत् यदि चत्वार दीर्घवर्णा यस्मिन् स तीर्णानाम्नि छंदः कथीता ३
यदि चेत् नगणे गुरु अनं रं विनिहितौ यदि चेत् सती छंदः निगदिता कथिता ६
हे गुणगणाविते गणस्य गुणगणा गुणा गुणा गणास्य वृत्ति गुणगणा [illegible] निजस्य संबोधने हे गुणगणा वृते छंदः निजचित्ते स्वचित्ते कुरु नगणे यगणयोगेन भवति शशिवदना स्यात् छंदः रात ८

चेत् यदि आदौ त्रय अक्षरं दीर्घं भवति तत्पश्चात् युग्मं लघु अक्षरं भवेत् अस्मात् अन्ते युग्मं गुरु [illegible] स्यो
ततः सामदलेखा छंदः हे [illegible] विदित [illegible] रातः नगणनगणाभ्यां य
अवयवे अगे सकलवसुमति विदित हे अर्हन्मते राज्ञः सा तन्मधुमति छंदः

दौभगणाद्वौगगणाै
पुनः

परैरन्याचार्य्यैः नगास्तु कीर्त्तिताः हितमनाति
फारुदीरिता १

पिंगलाचार्येण कथितं १ त्रपदं पदोयस्मिन् साधकंछंदः २
सज्जनस्य गनुचेतसि पुर्णितं अधिकं चि

२०१
२
3

यं परैः कीर्त्तिता नगास्त्वनूपिण्णीदिता १२ भद्विनयं द्विगयुक्तं पन्नगनाथनिरुक्तं सज्जनचेतसि सिद्धं तं चि

छंदः अग्रे भगणा भवेत् तत्पश्चात् तगणो भवेत् स माणवकछंदः सम्यक् प्रथितः नेद
त्रपदाधिकवृत्तं १३ यत्र पुरस्ताद्भगणौ स्यात्परतौ तस्तगणः माणवकः संप्रथितः छंदसि लो गौ १
लल घु ग गुरु निहितस्तन्
छंदसि माणवकं कथितं २

पंचम लघु यत्र भवेत् षष्ठः गुरु भवेत् सप्तमस्तु समान लघु भवेत् पादे विषमे प्रथमद्वितीयतृतीयपादे गुरु भवेत् स नुष्टुप् श्लोक प्रकीर्तितः इति २

निहितः १४ अथानुष्टुप् पंचमो लो गुरुः षष्ठः सप्तमस्तु समो लघुः पादे हि विषमे गश्च श्लोको
द्वितीयपादे पंचवर्णी यत्र पलघु भवेत् क्वापि गुरु वर्णे गुरुः
नुष्टुप् प्रकीर्तितः १५ क्वचित्पादेन्तु विषमे पंचमाद्याद्यया पिलाः ते क्वापि भवे गाः श्लोके १
द्वौभगणसहितस गणा इति छंदकाथितं कथितः कतिपयनिपिंग
क्वचित्श्लोके केवल पंचवर्णी
क्वचित्केवलपंचमः १६ अथ कमला द्विगुणा नगणास्तु हितेस्तगणा इह हि विहितः कतिपय
प्रथमचतुर्थीपंचमषष्ठचेतद्वे दिग्वर्णा दनंतरं गु
लाचार्य्यैमतिना गुरुः हे राजन् कमला नाम्ना छंदं भवति
तिमतिविमलादिनि भवति कमला १७ अथ माणिबंधः आदितुरीयं पंचमकं षष्ठमसप्तमं स्या
...पुनः स तस्य गुरुत्वं विरति विश्राम भवे तपाक्ति पिंगलाचार्येन नं मति नवेन उन्मानिताः २ भवेत्
गुरु भवेत् पांच चार
गुरुश्चेत् इंद्रियवेदैश्छिद्रतिस्तमणिबंधमारूपकाणी १८ अथ रूपामाली अकोन्मानावर्णाः
यत्रस्युः सर्वे दीर्घाः सर्पेणनोक्ता रूपामालीसंज्ञं तच्छन्दो यस्मिंश्चेतः केषां मुद्दं २० अथ चंपक
नवेन उन्मानिताः वर्णा यत्र भवेत् पिंगलेन सर्वे दीर्घा... रूपामालीनामतच्छंदस्मां धन्यः यस्मिन्न मुद्दं अपि उ उ मुद्दं

क्वचित् प्रथमे द्वितीय तृतीय पादे तु विषमे पंचमाद्यात्र यत्र विलघुर्भवेत् क्वापि सर्वे श्लोके गा गुरु भवेत् क्वचित् केवल पंचम गुरुः सानुष्टुप् श्लोक भवेत्
रामः
२

चेत यदि अक्षरपंक्तिः द्विगुणा अन्तरस्यात्तुं को यत्र अक्षरपंक्ति विरामः सा च पकमाला अथ कथिता श्री हरनाथ कृतिर्विशाला २१ यदि द्विगुणावसितं तरसंको
चेत् क्रमतद्वितयं भगणं स्यात् अक्षा। मतः अन्तगति गुरुस्यात् हरश्रीयशवन्तनृपः प्रथिता विख्याता एव मन्ता सारवती कथिता २२ षट्कं विहितं

अक्षरपंक्तिः स्याद्द्विगुणाच्चेदक्षरपंक्तेरक्षरपंक्त्या यत्र विरामः सा कथिता चैत्र चपकमाला कृति विशाला अथ
२१ अथ सारवती चेद्भगणाः क्रमतस्त्रितयं स्याद्गुरुरन्तगतो भवती श्रीयशवन्तनृपप्रथिता सारव
तीकथिता २२ अथ अमृतगति यदि द्विगुणं गुरुविहितं विषमितं नसकं विहितं अमृतगतिः
फणिकथिता दललयतिकान्त्यविहिता २३ अथ हंसी स्याच्चेद्वर्णी मभनगणान्तः पश्चाद्दीर्घौ विपु
लफणतः हंसी ख्याता कृतिरशायति स्याकेषां नजयतिमतिः २४ अथ सुंदरी सगणौ ज
गणौ गुरुभवेद्विषमे चेत्सगणौ दशाक्षरे समरालघुगुरुः क्रमादीरसमपादे यदि सुंदरी तदा २५
अथेन्द्रवज्रा आद्यद्वयं पंचमकं तुरीयं चेद्यत्समं दीर्घमुपान्त्यमन्त्यं तद्दीन्द्रवज्राभवसंभवरौ सुता
नृपश्रीयशवन्तमिदं २६ अथ उपेन्द्रवज्रा यदीन्द्रवज्राचरणाश्चवर्णा वर्णा नरेन्द्र सर्वलघवौ भवे
अथोपयेत्रा दशद्विगुणां मात्रा तद्दि

समगणा जगणौ चेत्तयदि विषमे द्वितीये चतुर्थे चरणौ गुरु भवेन्नदशा तदेयम् सर्वे भवति समरालसा भगणे गालघु भवेत्
हरगतस्य कादशाक्षरो यदि समपादे प्रथम तृतीय पाद भवेत्तदा

आद्यद्वय आद्य द्विहितीप्रस्तारं च मन्दरं वृत्तं तं च यदि अन्तस्तारंतु
ननु हश्रीयशवंतश्चैः भवति व वरौ सका
दशाक्षर इन्द्रवज्रा सा

तस्मिन्मध्येन छिद ... रक्षकुलप्रविष्ट ...
हरिणीकुमारकाव्ये उपजातिः हे उपेंद्र इंद्रवज्राचरणोपपन्नाः ...
हे उपेंद्र तुल्य अमल शुद्ध स्वभावी उपेंद्रवज्राकृता ...

उपेंद्रतुल्यामलधीलयाली नुपेंद्रवज्राभिहिता तदानिं २७ अथोपजातिः उपेंद्रवज्राचरणोपपन्ने
रिंद्रवज्राचरणाः प्रयुक्ताः स्वच्छंदविन्यासवशेन वृत्तं तदोक्तमाद्यैरुपजातिसंज्ञं २८ अथ रथोद्ध
ता रान्नराविह रगणो नसकारस्ततो गुरुलघू निवेशितौ गौडवंशतिलकप्रकाशिकां सा तदा
का विकुर्वती रथोद्धता २९ अथ स्वागता रो नभौ गुरु विनिहितौ यदि स्या
त्स्वागतेति यश आवेन नरेण स्वांतरानयन तद्धीमता ३० अथ दोधकवृत्तं संगरसंगमुविहि
त त्रिषु ... दोधकवृत्तमुपोतिनदानीं ३१
अथ शालिनी दीर्घावर्णाः पंचषष्ठात्तराश्चाप्यापाश्चे वेद्यतिवेदलोकैः गौडदेवक्ष्मापते
शुद्धमश्रोक्तावृत्तिः शालिनी नामधेया ३२ अथ हरिणीप्लुता विषमेसगणत्रितयं लगा

तेगणाः प्रथम ... हे ... यदि ... हितौ गुरुस्यात् ... ततः स्वागता इति कथी ... नयनेन ... स्वभावी ३०
अथौषधीनां मध्ये ...
सकलकेन सकल ... रघुवंशकाव्ये ... विनिर्जिता ... तेषां ... हे राम ...

दीर्घा वर्णा दीर्घा ... पंचषष्ठात्परः ... चतुरः ... अथ भवेत्
हे गौडदेव क्ष्मापते ... शालिनीनामधेया ... ३२
चेत् यदि ... भवेत् ... दोधकवृत्तं ... ३०

ग्रथस - नगणो भगणौ च रः यशवंतमहीपतदेतदाकविकुलैर्विमला हरिणीप्लुता २४ ग्रथ

द्रुतविलंबितं नगणतो भगणौ रगणास्ततो यदि भव यशवंतमहीपते द्रुतविलंबितमेतदुरी

कृतं कविकुलैरमितो विदितं हितं २५ ग्रथ तोटकं स्वयशोधिकशोभितभूमिपते सगणौ रिह

वेदयुगैः सुमते शुभतोटकवृत्तमिदं विहितं तनुतेऽतिमुदं हृदये निहितं २६ ग्रथ प्रमिताक्ष

रा सगणो यदीह जगणो विहितः सगणस्ततोपि सगणः पुनिहितः यशवंतभूप कविभिः

कथितो प्रमिताक्षरेति जगति प्रथिता २७ ग्रथ स्रग्विणी रायदो सुखतुः संकको भूपते मा ह

तो स्रग्विणी नामतः संमतं यां समाकर्ण्य कर्णे हृदये कस्य वा नो मुदं याति पीयूषसारैः सवा २८

ग्रथ भुजंगप्रयातं यथा दूरकहेरसंहारिताशः स्वतः सिद्धिवुद्धिप्रकाश प्रकाशः यको रस्यतुर्भि भुजं

अथ लगौ लघुगुरू भवेतां नगणो भगणौ च पुनः रगणो भवेत्
हे यशवंतमहीपते एतदकविकुलैः कथ्यादिभिः विमला शुभ्रा हरिणीप्लुता नाम्नी छंदः २४

तथ समक्षं दहता मनोभवं पिनाकिना भग्नमनोरथा सती निनिन्द रूपं हृदयेन पार्वती

नगणा भगणौ तंतः रगणा भवेत् यदि हे यशवंत महीपते एतत् द्रुतविलंबितनाम्नं छंदः अमितो संमतं तत् हितं विदितं कीदृशं उदरीकृतं २५

हे स्वयशोधिकशोभितभूमिपते स्वयशोधिकशोभित स्वयशोधिकशोभि ते हे यशवंतभूमिपते इह अस्मिन्ग्रंथे हे सुमते वेदयुगैः चतुर्भिः सगणैः ...

यदि सगणः इह अस्मिन् ग्रंथे जगणो विहितः सगणो विहितः ततः अपि पुनः सगणः निहितः हे यशवंतभूप कविभिः प्रमिताक्षरा इति कथिता जगति प्रथिता २७

... हृदये मुदं निहितं ... चतुर्भिः रगणैः ...

हे यशः हरक हे संहारिताशः हे स्वतः सिद्धिवुद्धिप्रकाश हे भूपते यदा च तु संख्याकारा स्युः हे संमते स्रग्विणी नाम तत्
यत्र संहरत से वक हरिते भिः ... प्रकाश ... कर्णे हृदये समाकर्ण्य पीयूषसारस्य वा रसं क
रिताशः शाप्रायेन सः ... सिद्धिप्रकाश हे प्रकाशः ... स्य वा नो याति प्रपित्रयाति २८

कर्णे आकर्ण्य नाकिंसुखं न प्रयातं
अपि नु प्रयातं

पूर्वं जगणः परतः तगण संज्ञको गणः पुनः जगणः ततः परं रगणः यदि

र०१० 5

गप्रयातं किमाकर्ण्यकर्णे सुखं न प्रयातं ३९ अथ वंशस्थं पुरो जकारः परतस्तसंज्ञको गणो जकारो

रगणस्ततः परं निवेशितश्चेद्यश वंतमुच्यते ब्रवीति वंशस्थमदस्तदा फणी ४० अथेन्द्रवंशा वं

शस्य वक्त्रे यदि पूर्वमक्षरं दीर्घं प्रयुक्तं कविता वतामकैः गौडावनीनाथकुलप्रकाशक स्यादिन्द्र

वंशा त्वभिधानतस्तदा ४१ अथान्यो जातिः वंशस्थवक्त्रे यदि वा व्यवस्थया वितेन्द्रवंशा चरणो

निवेश्यते तदापरा सावुपजातिरुच्यते कीर्तिप्रतापार्जुनशीललीलया ४२ अथ कुसुमविचि

त्रा द्विगुणपदं चेत्कपि वदने या कुसुमविचित्रा भवति तदेयं रसरसवर्णैर्यति रुदिता

स्या निजहृदि पक्षी दयितनयेतां ४३ अथ पुष्पिताग्रा नगणयुगमथो रयोगणो चेद्वि

षमपदे वसुधापते निविष्टो नगणजगणयुग्मतो गुरुणोः समचरणे तु पुष्पिताग्रा ४४

नगणयुगं यत्र भवेत् अथ रगणयगणौ चेत् यदि हे वसुधाधिपते विषमपदे प्रथमतृतीय

पादे निविष्टो भवेत् नगणजगणयुग्मतः रगण समचरणे द्वितीयचतुर्थे भवेत्

तर्हि नवचने [illegible] पुष्पिताग्रा भवति

यदि वंशस्थे वृत्ते वंशस्थ नाम्नि छंदे यदि पूर्वमक्षरं दीर्घं प्रयुक्तं तर्हि कवि तावता[illegible] कविवृन्दैः हे गौडावनिनाथकुलप्रकाश तदा इन्द्रवंशा छंदे अभिधानत नाम तस्या[illegible]

यदि वदने [illegible] द्विगुणं पदं चेत् तदा कुसुमविचित्रा नाम्नि छंदे भवति रसरसवर्णैः [illegible] यदि [illegible] पक्षी दयितनिजहृदि [illegible] ४३

वंशस्थवृत्ते यदि [illegible] व्यवस्थया इन्द्रवंशा चरणो [illegible] तदा [illegible] हे कीर्तिप्रतापार्जुन शीललीलया [illegible] उच्यते

एते क्रमात् तगणभगणसंज्ञकागणाः हे महीपते ... यदि अन्ते गुरुर्निहितो ... वेदैर्ग्रहैः चारनौ शोभना यति भव
तितदा नागाधिपपिंगलः प्रभावतीं वदति १ यत्र छंदे सगणनगणसगणजगण ... संज्ञकाः गणाः ... यत्र भवे
त् गोगुरुः विश्रामं भवेत् त्रिभिः ... यदि ... स्ववर्णैः भोगीन्द्रः पिंगलः हे ... प्रहर्षिणी ... यथार्थनामा ... जानी
हि तां प्रहर्षिणीं कथ
यति २

अथ प्रभावती एते क्रमात् तभसजसंज्ञकाः गणाः गश्चान्ते यदि निहितो महीपते वेदैर्ग्रहैर्भवति यतिः सुशोभना

नागाधिपो वदति तदा प्रभावतीम् १५ अथ प्रहर्षिणी यत्र सु मेन सजर संज्ञकाः गणाः गो विश्रा

मस्त्रिभिः यदि दिग्भिः तैः स्ववर्णैः भोगीन्द्रः कथयति सुप्रहर्षिणीं तां जानीहि त्वं ति पमरणे यथार्थना

मीम् १६ अथ वसंततिलका यत्र क्रमात् तभगणौ जगणात् द्वये च दीर्घद्वयं च यदा प्रवदंति नरेणाया ने १

सा यं वसंततिलका तिलकायमाना छंदेषु वर्णित इति प्रपिता जगत्याम् १७ अथ मालिनी न

युगमथ मकारो यो गणो यो यकारो वसुभिः स्वरविरामो मालिनी चित्तकामा वितरण ... पाली

कीर्ति ...

... सुवशीला विलंबा वितर विभक्तम् अस्या मानतु चित्ता वलंब ... १८ अथ प्रमाणवलिः यत्र मा १

... कालवरशीलकीरणा ... ... हरजन ... भागो ... सर्वं

जित प्राप्तद्युति मपूर्वरूपं यथा वनरेण विप्राय विलासरूपं भगणौ रिरूपं च भिरं चित्तपा

इति ... चसगणौ ... युक्तौ पादउहीतौ

... ... पेतत्

यत्र छंदे क्रमात् तगण भगणा जगणौ च पुनः द्वये द्वयं च पुन दीर्घद्वये द्वयं ... प्रवदंति नरेण सा इयं वसंति लकाव्ह तेषु छंदेषु तिलकायमाना याने ... जगत्यां शोभा ... प्रपिता ख्याता इति वर्णिते १७

अथ सुललित योविंदु ... चापमा ... यपदांते चापमा ... कंठदाति कुमार काव्ये मालिनी वृत्त उदाहरणम् २

नगणयुग्म यत्र प्रथम गण पुन यगणः प्रथम गणा वसु ८ शिखर ७ विरामो भवेत् चीत्कमनीय मालिनी भवति वितरण विलसतरण ... ... स्पर्शं नानमपदप्रयुक्तो चित्तं प्रवलंबं वितर विस्पृत इत्यर्थः

पिंगलेन भ्रमरावली इति उदिता कथिता ॥

आद्यौ तो गुरुर्भवेत् पुनः पश्चात् लघुर्निवेश्यतां लघुस्थितां तथा स्यात् तथा न भवेत् दशाक्षरे दशाधिके दशपदे श्रुतो यथा गुरुर्भवेत् इमां इदशाहस्तते दशाहितं दशभिः प्रकटैः युक्तो एवं भूतं चामराभिधं नाम तत्त्वं शपते कथ्यते कीदृशां च पुनः माचामरादिभिः भ्रमरादेवं उपरि देवैः प्रकाशितं कथितं नामेदृशं वृत्तं ॥ ५०

६ ६०
६

दहिता फणिनां गुणिनां भ्रमरावलिरित्युदिता ॥४९॥ अथ चामरं आदितो गुरुः पुनर्लघुर्निवेश्य

तां तथा स्याद्दशादोरशाधिके नगो गुरुर्यथा गौडवंशकुंजसंप्रयुक्तकुंददशाहितं चामराभिधं

लघुगुरु निरंतरे एकांतरे वृत्तमामनन्त्युरेः प्रकाशितं ॥५०॥ अथ नाराचं भुजंगराजभाषितप्रकीर्णपद्मसंगते लघुर्गुरु

भवेत् षोडशाक्षरे सती निरंतरं सतीषोडशाक्षरे प्रतापतापनिर्जितप्रभाकरप्रकाशहे प्रवृत्तनृत्तराजकं नरा

नृपते हे मन्महे नराजं भवे छेदं भुजंगराजभाषितं जमेव मन्महे ॥५१॥ अथ पृथ्वीछंदः गणाः जससा हयायगणायो तिनोयोलगो विचार्य वि

जगणसगणा साहयाः अस्मिन् यगणो यो निनःश्यत पते अष्ट लघुगुरुः विचार्य निवेशिता यदि

निवेशिता यदि तदाहि पृथ्वी भवेत् अहो विरतिरष्टभिर्वसुभिरत्र विश्राम्यतां नरेश्वर यशोवंत

हे हृदसुरशमाधीयतां ॥५२॥ अथ हरिणी नगणसगणौ विन्यस्तौ चेत्तनोमरणालगो विर

चेत् यदि नगण सगणौ विन्यस्तौ भ्रमरणा तिरुदिता षड्वेदैर्नगैरिह मन्मते नृपकुलमणे लोकालोकान्तरोदितकीर्तिभिर्विलसित

देवो लघुगुरुर्भवेत् उदिता मन्मते यदि ६ वेदै ४ नगे ७ विरतिविरामो भवेत् वृत्यस्त्र छंदे

हे नृपकुलमणे राजा मतो भ्रमः लोकालोकान्तरकीर्तिभिः उदितः विलसित ततनो विलसितानां साहवी चा वंत दिसोयतांह

सर्वाचार्य्यैः पिंगलादिभि
र्हरिणी इति नाम्नोदिता ॥

सर्वाधि गुणाः लघुभवेत् तदनन्तरं गुरुभवेत् ततः पंच लघुभवेत् ततो दीर्घं द्वयं
पद्मत्रयं लघु भवेत् ततोऽपि गुरु भवेत् रसैः ६ हयैः ७ हगौ ४ इति पूर्वरसे तः विरामो
भवेत्... भवेत् सा शिखरिणी भुजगाधिपिंगलेनादिता कथिता

ततो सर्वाचार्य्यैरुदिता हरिणीति सा ५२ अथ शिखरिणी लघुः सर्वो वर्णस्तदनु गुरवः पंच लघवः शरो
दीर्घद्वयं च यमपि लघू गुरुश्चैतो रसैः रुद्रैर्गौडिदिति पयष्ठावं तप्रसरितो विशमो यद्युते भुजगगदितासा
शिखरिणी ५४ अथ मंदाक्रांता चत्वारश्चेत् दितिप गुरवः पंच ह्रस्वा गुरुद्वौ ह्रस्वौ दीर्घौ लघुरथ गुरुर्गो
र्द्वयं धावतं सविश्रामश्च श्रुतिरसहयैर्यादि तश्चेत्फणींद्रो मंदाक्रांता कथयति तदानंदसंदोहदोला
५५ अथ चित्रलेखा चत्वारश्चेत्प्रथमगुरवस्तत्रयगाः षड् ह्रस्वा एको गुरुर्द्वौ विश्रामोत्र श्रुति मुनि मु
नि भिश्चेत्कपारामवं धाहसमायः प्रथयति भुजगाधिपश्चित्रलेखां नदानिं ५६ अथ शार्दूलविक्रीडितं
कोदंडध्वनि खंडितारिहृतनो सर्वांतिगर्वप्रभोगो दस्त्रीय प्रभावतेनितरां मा करणीया करणीय यत्रसु
मसजा गुरुणाः सततगणोत्तारव्यौ गणौ तेगुरु विश्रामो रविभिर्नगैस्तदुदितं शार्दूलविक्रीडितं ५७

कोदंडध्वनि निखंडिता छिन्नाः अरिणां प्रतना सेना १२

हे सीते यदि चत्वार
गुरवः पंच ह्रस्व गुरुद्वौ
ह दीर्घ पुनः लघुः रथ
ह हेगौ द्वयं धावतं ततः
हेगौ द्वयं धावतं... श्रु
ति ४ रस ६ हयै ७
रादित युक्तो विश्रामो भवेत्
चेत् यदि फणींद्रो पिंग
लः तदा मंदाक्रांता नाम
कथयति कीदृशीं
आनंदसंदोह दोलां
आनंद समूह दोलाप्रहरणां इति ५५

श्री चेत् यदि चत्वारः प्रथ
मगुरवः भवेत् तत्पर
त्रयघाते षड्हस्वा भ
वति पुनः एक गुरुः
भवति द्वौ गुरु भवेत्
श्रुति ४ मुनि
मुनि ७ अत्र छंद
विश्रामो भवेत् चेत् तत्कपारामव
धाहसमायः तदा इदानीं चित्रलेखा
भुजंगपिंगलः प्रथयति कथयति

गणोय गणात्तत्पश्चात् नगणात् नगणात् नगणात् गणात्‌ भवेत्सुग्मं दीर्घं पुरस्तात् यच्छते प्रथमं तु इति भेदे शोभाभिधानां शोभानाम्नो छंदं भुजगाः पिंगल कथितः
अथयतिको मलाम त्ररोल वेसेन सः हे सितौ पपयदियित हे रूपा रामैकवे सत इसः रस ६ मुनि ७ मुनिभि ७ तत्रा विश्राम मम युक्तो हे तं निश्चयेन जानीहि ५८

५०१०

अथ शोभा गणो यस्त स्पश्चान्मनन तगणा दीर्घयुग्मं पुरस्तात् प्रबद्धे यद्धते कथयति भुजग स्तां तु शोभा
भिधानां अथेवं रोमं सचितिपयदयित रूपा रामवेशे कहंस प्रयुक्ते विश्रामं रसमुनिमुनिभिस्तत्र
जानीहरूहं ५८ अथ स्रग्धरा वेदाणीयत्रदीर्घौ लघुर लघुयुगोष्टद्रुहस्वागुरू द्वौ लेको ह्रस्वो गुरू द्वौ
लघुरलघुयुगं सप्तभिस्त्रिर्यतिश्चेत् कीर्तिज्योत्स्नाचकोरी कृतनिखिलजनो हीयमानप्रताप
प्रोढाग्निज्वालजालाकुलितरिपुकुल स्रग्धरा सा म[illegible] दिष्टा ५९ अथ सवैयांतर्गतामदिरा आ
दिगुरुः सगणा मुनिभिर्गुणिता विहिता यदि सुङ्मते सा मदिरेति तदा कथिता यशवंतय
शोकितन्महीपते चेतसि धारय मोदकृते तदिनामति संततदान रते संगररंगमहीपरिनर्जित
तेगतसुरंगविशंकगते ६० अथ सवैयांतर्गतमालिनी आदिगुरुः पुनरंतगुरुर्यदि चोतरग

वेदा स्रग्धरा चार यत्र
छंदे दीर्घो भवेत् लघुर
लघुगुरुः युगं भवति द्वंद्व
च ह्रस्वा भवति द्वौ गुरू भ
वेत् एक ह्रस्वो भवेत् पुन
द्वौ गुरू भवेत् पुनः लघु
र लघु दीर्घं भवेत्
सप्तभिस्त्रिभि ७ ७ ७
भवेत् ज्योत्स्नाकीर्तिउरी
कृतः हे निखिजन हीयमाने प्रतापप्रोढाग्निज्वालमाला
कुलीनारिपुकुलः सास्रग्धरा इति नाम्नी छंद प्रदिष्टा ५९

आदिगुरुः यस्मिन् स
आदिगुरुः सगणा
मुनिभिर्गुणिता गु
णिता हे सुङ्मते या
विहिता सा तदा मदि
रा इति कथिता हे यश
वंत हे यशोवंत यश
वंतित हे महीपते
मोक्षाय मदेन
चेतसि धारय हे दिनेश
ति

आदिगुरुः पुनः पश्चात् प्रनयुतः यदि
लघुगुरुं प्रणरयगुरु

(सि संततदान रते हे संगररंगमहीपरिनर्जित तु गात्तरंगविशं
कगते इति संबोधनं ६०

सगणा मुनिशु रेभिमाना माल्लीति इति कथिता कि दशा विलसन्मातिमाना भि विल्लासमति भीः ख्यातिकर्तीपाना पीयमाना कृता सादरकर्णपाने कृत: हे गौडकु
लैकधुरंधर हे दीनदयाकरः सत्कविभिः श्रेष्ठकविना गायन कृतेः हे श्रीयशवंत नरेश निशामय श्रुणु सामय्स्य यथा कृतं दानविधानं सामयस्य कयभामिति ६१
यदा सप्त संख्यको भगणो भवति परं तस्मात्पश्चात् गुरुरन्ततो लघुभवेत् हे जितदेशजितनगरः तदा तस्मिन् काले चित्रापदा चित्राणि पदानि यस्मिन् तत् चि
त्रपदा नाम्नी इति सा कथिता हे युधि विक्रमेन उद्धतवैरि हे धराधीपनपतेः का इषाः श्रेष्ठितमंगलेन एवं भुतपिंगलनागवरेण श्रेष्ठेन हे दयाभिनिवेश सा कथि

सगणा मुनिमानामाल्लिकाकथिताऽथिता विलसन्मतिभिः ख्यातिपाना गौडकुलैकधुरंधर । दीनदयाकर सत्कविभिः कृतगाना श्रीयशवंत नरेशानिशामय सामयदानविधाता ६१ अथ सवैयान्तर्गता चित्रपदा सुगयदा भगणाद्वयतो गुरुरंतगतो लघुकोऽजितदेश चित्रपदेति तदा युधि विक्रमतोद्धतवैरिधराधिपकेश साकथिताधिकमंगलपिंगलनागवरेण दयाभिनि वेश गौडकुलोज्ज्वल धारय धारय चेतसि हे यशवंत नरेश ६२ अथ सवैयान्तर्गता मल्लिका ॥ शेषविशेषगुणाधिक शोभन शोभनयुद्ध विशुद्धगते विथोहि विवेकनिधे हि गुरोजगणा त्रिह सप्त लगो सुमते विशोभियशोभिरुपेत तथेति विनिर्मितमल्लिकये शयते निधेहि निधे हि मुद हृदये सदये यशवंत धराधिपते ६३ अथ सवैयान्तर्गता माधविका भवंति गुरोजगणा

ना हे गौडकुलोज्ज्वल हर
गन हे यशवंत हे नरेश
चेतसि धारय धारय धन्य
धन्ना ६२

शेषविशेषसंगुणविशेषगुणाधिक गुणा शोभनशील हे शोभनयुद्ध सम्मुख संग्राम हे विशुद्धगते हे विवेकनिधे हे विवेकीय समुद्रः निधेहि स्थाप्य: हीनिश्चयेन गुरोरग्रे
सप्त जगणाति हे लगा निधेहि हे सुमते लगौ अंते स्थाप्य: हे विशोभियशः शोभाविशेषेण सोभितं यशः हे श्रीमिरुं तत्तथा इति विनिर्मित विशेषेण निर्मित
मल्लिका नाम्नी अथ सगुणः निधेहि निधेहि हृदये मुद आनंदेन धेहि हे सदय हे यशवंत हे धराधिपते हे रञ्जन इति ६३

यदि समगणाः पुनर्भवन्ति तदा... निश्चयेन यगणोऽत्र भवेत् तदा तस्मिन् काले कवयः ... प्रकामम् अतिशयेन अतीव सुदेन परमानन्देन मुग्धे ...
येन तां माधविकानाम्नी छन्दः ... साधुजनकथयेति ... हतुघार धराधर राजा ... परिवारक ... धराधरः पर्वतानां राजा हिमालयः तस्य सुता पार्वती ...
... यशो येन ... त्वमानय मानय ... गर्वहरस्वकमनं ... इति ९४

पं॰ २०

८ 8

यदि सप्त ततो यगणो हि तदा कवयंतः प्रकामम तीव सुदेन नु माधविका मिति तो कथयंत्यति संतः तु
घारधराधरराजसुतापरिवारक न्हमिपते यशोवंतः त्वमानय मानय चमदे ति मदोऽत्र गर्वहर
स्वकमंतः ९४ अथ सवैया नर्गिता दुर्मिला वसुभिस्त्वरसेर्यदि भिः दीरित सचयति का विहि
ताहि यदा सगणाष्टक भूषित सज्जारणा जितदुर्नय दुर्मिलिके ति तदा फणाभृत्कुल मंगल
पिंगलनामकनागवराग्रथिता सुखदायशवंत नराधिप गोडकुलोज्ज्वलतामवधेहि मुदेह
दये हि सदा ९५ अथ सवैयानर्गितानन्वी यत्र भवेयुर्भतनन समभगणा वीर धुरंधर सरस वि
हीना तैभनयाख्यैः कविगणिता गणेगौडकुलोज्ज्वल पुनरविहीना वाणमुनीनै भवति सु
भग तेसज्जनरंजित विरतिःधीना मानन्नुतन्वी फणिमणिगणिता हे यशवंत नृप वरधुरिणा ९६ सम:

हे वीर धुरंधर यत्र भगण ... मगण ... सरस ९ विहीना भवेयुः ... गौडकुलोज्ज्वल पुनः रवीहीना ... द्वादशहीना
वाणा ५ मुनि ७ ... यत्र ... विरति ... फणिमणि ... प्रमाणम् ...
... सरसं ... यशवंत ... वरधुरिणा ... [illegible]

वसुभिः अष्टभिः प्रमिता प्रकर्षेण गुरुका: पुनः समगणाः विहिताः कल्पिताः एकमितः एकमूर्तः अंते गुरु निहितः गुरुः कृतो: यदि विलुप्तन्मतयः विलासमुक्ता मतयः एवं भूतास्य

[illegible] कमलेति निधया सत्तया तदा कलयंते कलेसरस्वाते [illegible] रमणीयतया रसनोपरि [illegible] परिखेलित नयाएवं भूतया [illegible]

[illegible] यशवंतनरेशविकासिप्रियशोधिकशोभित सा ते मुदं कुरुताम् विदधातु इत्यर्थः ॥६॥ आदौ द्वंद्वमपरं यदा चेत् यदि तदनु तगणः नगणादयो

अथ सैवेयं तगीता कमला वसुभिः प्रमिताः सगणा विहिताः पुनरेकमितो निहतो गुरुरंते यदि सत्कव

यो विलुप्तान्मतयो निधया कमलेति तदा कलयंते विदधत्यनया रमणीयतया रसनोपरि खेलित

याकुलके नेयमवंतनरेशविकाप्रियशोधिकशोभित सा विदधातु मुदं ते ॥६॥ अथ भुजंगविजृंभितं म

द्वंद्वदशादादौ चेत्तदनु तगणमथ नगणान्तसंख्यगणान्वितं ह्रस्वं चैकं दीर्घं चैकं विरतिमपि वसुह

रनगैर्नरेशकृतदोदितं छंदोविद्याचार्येण तत्सुमतिभुजगकुलपतिना भुजंगजृंभितं गोऽस्माभिर्दे

शो [illegible] तं सत्कृतिपथ्यमुपनयन् यशवंतयशःसाजितावनिपतेहितं ॥७॥ इति श्री सद्वृत्तरत्नावल्यां चिरंजी

विभट्टाचार्यविरचितायां वर्णवृत्तकथनं द्वितीयम् अधुना मात्रावृत्तान्याह अथ गणमानमाह रसाः ६

शराः ५ वेद ४ त्रि ३ यम २ ककलाभिः ८६४३२ गणाः स्युः क्षितिपगणाः स्युः ॥१॥ अथ मात्राप्रस्तारक्रमः

हे क्षितिप रसशरवेदत्रियमककलाभिः ८६५४ गणास्तथा गणाः स्युः

नेऽप्रथमांते ऽष्टसंख्यग

णान् नगणान्वितं तु

एकं ह्रस्वं दत्वा ततः एकं

दीर्घं दत्वा तत्र वसु

हर एकादश मात्रापि

रति विश्रामं भावति

हे नरेश विद्याचार्येण

तेन छंदोविदितं काव्ये

ते किंच सुमतिभु

जगकुलपतिनापि

गलनागेन भुजंगवि

जृंभितं छंदः प्रोक्तं

हे गोऽस्माभिर्देशो नैव सत्कृतिप

थकरीमार्गमुपनयं प्राप्य हे यश

वंत हे यशसाजीवितावनिपतेहितं

देशं नीतिपथं ॥७॥

२०१०

यथा उपरि तथैवाधः दत्त्वा वामे गुरुर्लघुः

पूर्वयुग्मसमानेकामात्रास्तु क्रमतो न्यसेत् मात्राप्रस्तारसंख्या स्यात् अंकेन संमिता युक्ताः

९ मात्राप्रस्तारकरणे लघुगयगुरोरधः यथोपरि तथैवाधो दत्त्वा वामे गुरुर्लघुः २ पूर्वयुग्मसमानेका

मात्रास्तु क्रमतो न्यसेत् मात्राप्रस्तारसंख्यादिविमांकेन संमिताः ३ इति मात्राप्रस्तारः अथार्या

गाथयोर्लक्षणं पादे द्वादश विषमे मात्राश्चाष्टादश द्वितीये दि पंचदश च तुरीये कथिता गाथा

तथैवार्या ४ अथार्याभेदगीतिः आर्याप्रथमार्धसमं द्वितीयमपि चार्धमीरितं यस्याः सा गी

तिः फणिपतिना निर्मलमतिना निबोधिता नून ५ अथार्याभेदोपगीतिः आर्यापरार्धसदृशं प्रथमा

र्धमपीरितं यस्याः उपगीतिर्यशावतंसिति नायकताद्विताकविभिः ६ अथ दोधकछंदः रसवेदत्रिके

मितकलाविषमपदेषु समे द्विरं ११ मात्रादलविरतिलघुदोहात्तु विधेहि ७ अथ रोला द्विगु

णितरविमितकलितकलाभिर्ललितनिवद्धा मंगलपिंगलभणितगणितमविकलनद्धा एकादश एम्

२२ युक्ताः शोभायुताः मात्राभिः वंचैवधिताः शुभपिंगलाचार्येण कथिताः तथा अकुलननद्धाः ११ ८

हे यशसा पूरितविश्व:
यस्ते नेत्रसुखसारः १

तं स्नार्जी लो आसने दोला
यथा न १

मात्रा विश्राम भवति रतिर्भि स्तात गतिरीह रोला

हे गौ ऽकुलोज्वल हे ललि
त हे दलितनवर हे वीरधु
रंधर २

आदौ प्रथमं रोला इति पदं
विरतिभवतिहे वितरणी
प्रतापकरः सूर्यवतप्रतापकीरतः २

कलविरतिरतिविदितगतिरिह रोला यशसापूरितविश्वविश्वरसनास्तनदोला ८ अथषड्पदं गो
ऽकुलोज्वलललितदलितनववीरधुरंधर सर्वजगज्जनगीतभीतिहरधरणिपुरंदर रोला
मादौ वितरवितरणिप्रतापकर अष्टाविंशतिकलककलकदलमानयनरवर तत्रादौतिथि
कलविरतिमयजयसज्जितसज्जनरमण यशवंतस्वयषड्पदहृदयमतिकुर्जनदमन ५ ३ ८
मेव रूपैरितिभाषायां अथकुण्डलिका दोहा वेदितवेदपदविदितपदद्वयमेव श्रीयशवंतय
शो विदितसंततवेदितदेव संततवेदितदेवदेवगणितगुणालय यतिगतिविस्तेरेह्नियो रोला
दोलामय कुंडलस्तमसमयमकवकु रोला कुंडलिकामाभवति भवतिकुंडलिनुखदोला १०
अथचौपैया तंतित्यानंदं रूदामंदं जनयतिजनहृदिनंदं फणिपतिनाभणितं बुधगणगणितं त्रिपदः ५

हे सर्वजगज्जनगी
ति हे भीतितरः हे ध
रणिपुंरदरः २
अष्टाविंशति २८ कल
मात्रा क कल हे कदल
मानयः हे नरवरः न
ग मात्रा वते आदौ प्र
थम कलमात्रा विर
मयभवति हे जयः हे स
ज्जितसज्जन रमण हे
यशवंत हे दुर्जनदम
न हृदयषड्पदमतिस्व

तचौपैयानित्यं
आनंदं करोति
कुंदमंद उत्पन्नाय
नरहृदि
शीगस्लेनकथितं
पंडितजनगणस्य हृदगणितं

ढं०र०
१० 10

शन्मात्राबद्धं चौपैयानाममप्रणिहितकामध्रुवमतिशयमभिरामंदसवसुरविमात्राविरतिविधात्रा
विनिहितविरतिविरामं ११ अथत्रिभङ्गी प्रकटयतित्रिभंगीमतिशयमंगीकृतसुरवसंगीभुज
गपतिः अंतेगुरुयुक्तोजगणविमुक्तोरगणैरुक्तोविमलमतिः कविरथयशवंततत्त्वंनिजमत्तः
कलयसदेतविहितगतिः १२ इत्याद्यादिमात्रावृत्तानि संप्रतिदण्डकानिलिख्यंते तत्रादौ
सर्वतोभद्रनामादण्डकः नगणयुगलमथोसप्तसंख्यायकाराभिधानागणाश्चेत्तदाचित्रधामा
भवतिसदसिरुचीनांमहानंदसंदोहप्रदःसर्वतोभद्रनामा नृपवरयशवंतक्षितीशाननेण
विलासोल्लसत्कौडवंशावतंसा तमाभियादृक्कवित्वाधिकस्वादमुच्चैर्गायमानस्ततोमानतावा
शाहेन १३ अथचंडवृष्टिप्रपातः नगणयुगलतःपरेरगणाःसप्तचेद्दण्डकश्चंडवृष्टिप्रपाताभिधः
प्रचितकइतिजायतेरगणैर्वर्द्धितैस्तैरुपैकैकशस्सनानाविधः नृपवरयशवंतसंतापितारातिवि रामः
१०

तरुणीतकीर्त्तिप्रतापोन्नते प्रबलवल्लपते मुद्दंधारयानेनदानेन संतोषिताशेषविद्वज्जने १४ अथ
मत्तमातंग: आदितारागणा: स्वेछयायत्रदन्ता: सर्वेमत्तमातंगनामामहादंडक: संमत: स्वांत
रेनंसमादायमोदायचेतोनिधेहिप्रभोभारतीरीतिविश्रामभूस्त्वंयत: विस्फुरत्संगरश्रांगरोना
गराजालिचित्कारफूत्कारधाराकुलेसावधानोयशा: पन्नगाधीशशुभ्रप्रवृद्धैकप्रकाशप्रवृत्तद्व
द्युतिश्चाद्येपिनित्यंतथा १५ अथानङ्गशेखर: प्रतापतापतापितप्रतीपभूपते शारदीनिशानिशाकर
प्रभालसद्यशोधन स्वदानवारिधारयादरिद्रतानलज्वलद्विजालितापहारकस्वभावशोधन
भुजङ्गसंगलोदित: प्रसङ्गसङ्गतेत्वभांतरेनिवेदितोविधायक: कविप्रिय: क्षमालघुर्गुरुर्यथे
छयानिवेशितेभवेदनङ्गशेखर: शुभाशुभेषरप्रिय: १६ अथकविविवृत्त: मणिडनभवतखंडदंडि
दना

स०र०
१९

तप्रचंडदंडखंडितविपक्षपक्षलक्षलक्षितानेके पारावारपारयानैर्दूश्रोराजितराजमानदानमानसा
वधानमानसमर्पितपते गौडवंशप्रहेशधीरयशवंतवीरवीरशुद्धशुद्धभावभावितधरापते लक्ष्मभा
गनागनागमगात्रविरामधामकविवितकामनामकं विराजते १७ द्वैताद्वैतमतादिनिर्णय
विधिप्रोद्बुद्धबुद्धिश्रीतो भट्टाचार्य्यप्रातावधान इति यो गौडोद्भवो भूत्कविः नानाशास्त्रवि
दा तदात्मजचिरंजीवेन दत्तामुदे गौडश्रीयशवंतसिंहनृपते: सद्वृत्तरत्नावली १८ इति
श्रीनानाशास्त्रविरुद्धतावधानोपनामक श्रीचिरंजीवि भट्टाचार्य्यविरचिता श्रीसद्वृत्तरत्ना
वलीदर्णि ॥ श्री ॥ श्रीमद्रामभद्रानुजायप्ररुणाकमलदलविपुलतरनेत्रायश्रीलक्ष्मणाय
श्रीशं ९५ रे भाद्रामवदि १४ लीखितंशुभमस्तु ॥ पठनार्थीलीखितं मया शुधाधरेणाशुभमस्तु रामः ।।